

УДК 159.923.2-053.88:364-785.14
DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-2.6>

К. І. Брагіна

аспірантка

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ГУБРИСТИЧНА МОТИВАЦІЯ У СТРУКТУРІ МОТИВАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ

У статті розглядається проблема губристичної мотивації та структури мотиваційного профілю осіб літнього віку. Проведений теоретичний аналіз останніх досліджень цих явищ, розглянуто погляди таких вчених, як Ш. Річі, П. Мартін, В.Е. Мільман, Д.О. Леонт'єв, Ю. Козелецький, К.І. Фоменко. Виявлено, що поведінка людини полімотивована, а структура мотиваційного профілю складна та містить декілька мотивів, котрими керується людина. Структуру мотиваційного профілю складає сукупність найбільш актуальних потреб особистості. Прагнення ж до влади та самозатвердження в соціумі є природним і здоровим бажанням людини. На основі даних, отриманих шляхом емпіричного дослідження, проведено статистичну обробку та інтерпретацію значущих кореляційних зв'язків. Методиками емпіричного дослідження були опитувальник губристичної мотивації К.І. Фоменко та методика «Діагностики мотиваційної структури особистості» В.Е. Мільмана, котра дозволяє проаналізувати мотиваційний та емоційний профілі особистості. Встановлена наявність важливого статистичного зв'язку між губристичною мотивацією та її формами. Крім того, виявлений статистично значущий зв'язок губристичної мотивації та прагненням до забезпечення себе комфортом, отримання гедоністичної насолоди та до створення ідеального образу високого соціального статусу. Встановлена важливість соціального статусу для людей з високим рівнем губристичної мотивації, а також наявність у них прагнення бути визнаними у всіх соціальних групах – як у робочій сфері, так і в буденному житті. Встановлено наявність прагнення бути корисним для людей у робочій сфері та спроби відповідати своєму ідеальному робочому статусу. Виявлений кореляційний зв'язок між прагненням до переваги й астеничним типом переживання фрустрації, котрий зумовлює прагнення до гомеостатичного комфорту, підтримки стабільності в буденному і робочому житті, а також агресивне реагування особистості у разі невдачі та появи фрустраторів.

Ключові слова: полімотивованість, перевага, досягнення, влада, самоствердження.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві вчені усе частіше звертаються до вивчення проблеми самореалізації осіб літнього віку, якщо в минулі роки актуальними були дослідження мотивації осіб юнацького та зрілого віку, то сьогодні перед нами постала мета вивчення тих рухів людської активності, котрі керують діяльністю осіб літнього віку, адже ця вікова група залишається менш вивченою в порівнянні з іншими.

Серед усіх видів мотивації однією з найбільш актуальних є губристична мотивація як природне прагнення до самоствердження в суспільстві, котре залишається актуальним для будь-якої вікової групи. Водночас людина керується не лише мотивацією, а й окремими актуальними для неї потребами, котрі разом складають мотиваційний профіль особистості. Нею рухає комплекс потреб, бажань і мотивів, котрі формують її поведінку. Важливо розуміти, що не дивлячись на вік літня людина все ще може бути активним членом суспільства, у неї є потенціал як для розвитку, так і для реалізації власних амбіцій та прагнень.

Маловивченість питання губристичної мотивації в осіб літнього віку робить наше дослідження актуальним та важливим для розширення поглядів щодо активності та саморозвитку цієї вікової групи.

У сучасній психології уже є значні наробітки з теми мотиваційного профілю особистості. До вчених, котрі займались вивченням цього питання, належать Ш. Річі, П. Мартін, В. Мільман, Д. О. Леонт'єв. Вивченню губристичної мотивації присвячені роботи таких вчених як Ю. Козелецький та К. І. Фоменко.

Метою статті є теоретичне дослідження явища губристичної мотивації та мотиваційного профілю особистості, а також статистичний аналіз отриманих у результаті емпіричного дослідження даних.

Виклад основного матеріалу. Ю. Козелецький називав терміном «губристична мотивація» природне прагнення особистості до самоствердження та закріплення високого статусу в суспільстві. Вчений стверджував, що цей вид мотивації може проявлятися у двох формах:

– як прагнення до переваги та підкріплення самооцінки, що реалізується в пошуку та закріпленні власного місця у соціумі за допомогою міжособистісного суперництва. Суспільна оцінка діяльності людини оточуючими виконує функцію сповіщення, негативна віддача соціуму провокує появу сумнівів у людини, котра впевнена у власній повноцінності;

– як прагнення до досконалості, майстерності та реалізації своїх вмінь. Людина постійно пра-

цює над самовдосконаленням. Індивід орієнтується на власний стандарт досконалості, надаючи суспільній оцінці менше значення, тим самим стаючи незалежним від реакції оточуючих [1, с. 15; 2, с. 378].

Губристична мотивація є природним і важливим психологічним явищем, оскільки зумовлює людину працювати над собою, формувати цілі та саморозвиватися. Нерідко людина вдається до використання таких рис як хитрість, надмірна амбіційність, любов до влади. Ця мотивація наявна у кожній людини, проте у різній мірі. Крім того, її прояв може залежати від тої ситуації, в якій опинилася людина або ж від її особистісних вподобань – якщо одна особа хоче бути найкращою в спорті, то для іншої це не є вагомим досягненням.

Щодо визначення поняття мотиваційного профілю особистості, то існує декілька поглядів на це явище. Британські вчені П. Мартін і Ш. Річі вбачають в цьому понятті фактори мотивації, котрі найбільш важливі для людини та котрим вона надає перевагу при виконанні робочої діяльності. Сукупність цих факторів задає поведінці людини певну спрямованість, також вони можуть бути різними в кожній окремої людини [3, с. 7]. Найбільш актуальні потреби людини формують складну структуру мотивації, якою вона керується. Неможливо вважати, що прагнучи отримати посаду, людина буде орієнтуватись лише на мотив отримання влади, оскільки крім панівної позиції, вона отримує також соціальне визнання, статки та більші можливості.

Американський вчений В.Е. Мільман стверджував, що структуру мотиваційного профілю становлять усі мотиви людини, котрі задають її поведінці відповідну спрямованість, та допомагають особі в творчій реалізації та оволодінні професійними навичками [4, с. 23].

Людина у своїй діяльності не може керуватися одним мотивом, її активність, згідно з Д.О. Леонтьєвим, полімотивована [5, с. 175]. Особистість керується великою кількістю мотивів, котрі разом формують складну та багатогранну структуру мотиваційного профілю особистості. Базуючись на декількох мотивах поведінка людини набуває індивідуального забарвлення, як і її цілі.

Задля дослідження питання зв'язку губристичної мотивації та мотиваційного профілю особистості ми використали опитувальник губрис-

тичної мотивації К.І. Фоменко та методику «Діагностики мотиваційної структури особистості» В.Е. Мільмана. Вибірка складалась з 101 особи віком від 56 років. На основі отриманих емпіричних даних ми визначили коефіцієнт Пірсона.

Внаслідок проведеного статистичного аналізу отриманих даних ми встановили наявність статистичного зв'язку між прагненням досягнення та прагненням до переваги в осіб літнього віку. Це може свідчити, що навіть бажаючи досягти ідеалу та стати найкращим у своїй справі, люди все рівно прагнуть також за рахунок цього отримати перевагу над іншими та зайняти домінуючу позицію. Майстру, котрий найкраще виконує свою справу не достатньо бути вправним – йому також необхідно визнання іншими його таланту, він потребує значимості в соціумі. Як правило керуючись прагненням досягнення людина не завжди враховує критику інших, оскільки в своїх діях орієнтується на ту модель поведінки, котру вона вважає взірцем. Проте позитивна реакція оточення на результат праці залишається важливим елементом оцінки власної діяльності. Людині, що прагне переваги, недостатньо просто займати владну позицію - їй хочеться також мати ті таланти, котрі будуть робити її найкращим фахівцем в своїй сфері. Вона не просто хоче бути керівником - вона прагне, щоб інші також вбачали в ній лідера та взірець, на який можна рівнятись. Крім того це говорить і про складну структуру губристичної мотивації людини, в силу взаємозв'язку усіх її форм.

Дані про взаємозв'язок губристичної мотивації, її форм і соціально-психологічних установок людей літнього віку наведений в таблиці 1.

Був встановлений значущий кореляційний зв'язок між прагненням до переваги та загальним ідеальним прагненням підтримки життєзабезпечення. Це говорить про те, що прагнення домінувати та переважати над іншими супроводжується суб'єктивним баченням ідеальних комфортних умов для життя. Чим сильніше виражене бажання займати домінуючу позицію, тим вищі у людини вимоги до тих умов, в яких вона живе. Людина вважає себе гідною найкращого. Наприклад, вона намагається оточити себе тими предметами інтер'єру, котрі неодмінно будуть підкреслювати її статус та значущість в очах інших, тим самим затверджуючи свою позицію в соціумі. Це може також проявлятися в виборі проведення часу або ж гастрономічних потребах - людина з більшим прагненням до

Таблиця 1

Взаємозв'язок губристичної мотивації та її форм у людей літнього віку

	Досягнення	Перевага	Губрис
Досягнення	1	,431**	,837**
Перевага	,431**	1	,849**
Губрис	,837**	,849**	1

Примітка: кореляції значущі на рівні ** $p < 0,01$, * – $p < 0,05$

переваги з більшою ймовірністю буде надавати перевагу вечері в ресторані, а ніж домашній кухні. Подібні вибори зумовлені перш за все уявленням людини про статусність – обираючи заклади, одяг та їжу найвищого рівня вона тим самим підкреслює свої можливості перед іншими. Крім того це слугує способом довести самій собі, що її фінансова спроможність та смаки кращі, ніж в оточуючих.

Значущий кореляційний зв'язок встановлений між загальним ідеальним соціальним статусом, губристичною мотивацією та її формами - прагненням до досягнення та прагненням до переваги. Це свідчить, що навіть керуючись бажанням досягти ідеалу, людина орієнтується на певний образ соціального статусу – ту модель соціальної взаємодії, до якої вона прагне. Їй може бути не достатньо просто бути майстром своєї справи – особі з високим рівнем губристичної мотивації необхідно отримувати позитивну віддачу від суспільства у вигляді визнання її пріоритетності, компетентності та освіченості. Затвердження високого статусу у суспільстві не лише закріпить образ людини як найкращого у своїй справі, а також надасть перевагу в соціумі. Це забезпечить визнання оточуючими, надання високої оцінки думці та поглядам людини, чия роль в суспільстві є важливою. Досягнення значущого соціального статусу є основною метою діяльності людини з високим рівнем губристичної мотивації. Важливо відмітити, що дані показали кореляційний зв'язок з загальним соціальним статусом - це в свою чергу говорить про важливість визнання людини в будь-якій соціальній групі, а не лише в тій, в котрій вона перебуває. Наприклад, затвердження своєї значущості в новому оточенні дасть особі більшу впевненість в собі і задовольнить губристичні прагнення. Невизнання особистості в якійсь одній соціальній групі, наприклад, в сім'ї, може призвести до деформації її поведінки і в інших групах – на роботі, серед однодумців.

Встановлений статистично значущий кореляційний зв'язок між робочим ідеальним соціальним статусом, губристичною мотивацією та її складовими. Такі результати говорять про те, що керуючись отриманням переваги над іншими або намагаючись досягти вершини майстерності, людина не йде сліпо до своєї мети. Вона створює образ, на який орієнтується та якого прагне досягти, аналізує та осмислює його, продумує та враховує деталі. Ця модель тим складніша, чим вищий в особи рівень губристичної мотивації, при цьому не важливо, чи людина орієнтується на перевагу над іншими або на досягнення успіху шляхом реалізації своїх талантів. Для людини дуже важливо, щоб її реальний статус відповідав ідеальному, оскільки це слугуватиме одним з показників успішності її діяльності та самореалізації.

Також був встановлений значущий кореляційний зв'язок між робочим реальним соціальним

статусом, губристичною мотивацією та її складовими. Це свідчить, що особа з високим рівнем губристичної мотивації не просто буде образ, до якого необхідно прагнути, вона також намагається реалізувати свої наміри та відповідати тій моделі, котру вона сформувала. Оскільки їй недостатньо просто уявляти себе успішною та впливовою, вона докладатиме зусиль щоб втілити свої плани, працює над собою та намагається реалізуватись як професіонал та впливовий член суспільства. Людині важлива реакція оточуючих на неї та її дії – певною мірою це слугує для людини показником успішності її діяльності та досягнень. Досконалість в роботі та навчанні не лише є її ціллю, але й може виступати засобом досягнення переваги та самозатвердження в суспільстві. Саме тому людина з високим рівнем губристичної мотивації намагається практично використовувати свої вміння та таланти задля досягнення цілі, не хештуючи при цьому соціально-неприйнятними чеснотами, наприклад, гординою, котра спрямовує її діяльність в напрямку досягнення успіху. Заради своєї мети губристично спрямована особистість готова йти на обман та хитрість, намагається влитись в колектив і досягти в ньому високого статусу.

Встановлений статистично значущий кореляційний зв'язок між робочою ідеальною суспільною корисністю, губристичною мотивацією та прагненням до переваги. Людині з високим рівнем губристичної мотивації може бути недостатньо просто мати перевагу над іншими, вона також хоче, щоб її досягнення були корисними для людей. Практичне використання її здобутків та позитивне реагування оточуючих лише закріплює її високий статус в суспільстві, а іноді і зумовлює певну залежність інших людей від неї. Наприклад, статус спортсмена, котрий не лише є призером багатьох змагань, а й дає поради чи допомагає молодшим колегам, буде набагато вищий, ніж того, хто просто отримує призові місця, оскільки у першому випадку людина крім професійних вмінь також володіє інформаційним ресурсом, котрий може бути актуальним для відповідної соціальної групи. Чим вищий рівень губристичної мотивації, тим ретельніше людина буде намагатись реалізувати свої прагнення та ділитись отриманим досвідом та знаннями.

Також був встановлений статистично значущий зв'язок між астеничним типом переживання фрустрації та прагненням до переваги. Особа, що прагне бути лідером або керівником у суспільстві схильна до переживання гомеостатичного комфорту, їй подобається стабільність тих умов, в яких вона перебуває, проте лише тоді, коли в оточенні відсутні фрустратори. Вона намагається всіляко підтримувати постійність та незмінність свого середовища. При появі негативних подразників така людина схильна реагувати агресивно,

Взаємозв'язок губристичної мотивації, її форм і компонентів мотиваційного профілю у людей літнього віку

	Підтримка життєзабезпечення (загальна ідеальна)	Соціальний статус (загальний ідеальний)	Соціальний статус (робочий ідеальний)	Соціальний статус (робочий реальний)	Суспільна корисність (робоча ідеальна)	Астенічний тип переживання фрустрації
Досягнення	0,033	,238*	,253*	,251*	0,126	-0,145
Перевага	,211*	,324**	,288**	,235*	,212*	,282**
Губрис	0,143	,331**	,313**	,284**	,196*	0,082

Примітка: кореляції значущі на рівні ** $p < 0,01$, * - $p < 0,05$

іноді їй важко стримувати свої емоції, а поведінка може ставати деструктивною. Оскільки цей тип людей схильний до переживання гедоністичних емоцій, фрустратори сприймаються ним як певна небезпека, що призводить до використання механізмів захисту. Людині з високим рівнем прагнення до переваги, котра пережила, наприклад, поразку, важко прийняти це. Вона стає роздратованою, емоційною, її діяльність стає регресивною.

Дані про взаємозв'язок губристичної мотивації, її форм та компонентів мотиваційного профілю людей літнього віку наведений в табл. 2.

Висновки. Отже, нами був встановлений кореляційний зв'язок між губристичною мотивацією, її формами – прагненням до досконалості та прагненням до переваги – та компонентами мотиваційного профілю осіб літнього віку. Був встановлений значущий кореляційний зв'язок губристичної мотивації та ідеальним образом загального та робочого соціального статусу – особа з високим рівнем губристичної мотивації формує власний складний образ успішної людини та намагається слідувати цій моделі в реальному житті. Вона прагне використовувати свої вміння на практиці та бути корисною для інших. Вождночас губристична особистість також прагне підвищення власного комфорту, що нерідко проявляється у побуті.

Високий рівень губристичної мотивації зумовлює астенічну реакцію на фрустрацію, саме тому особі може бути доволі складно переживати момент невдачі, що призводитиме до її агресивної реакції на факт поразки. Також людині з високим рівнем прагненням до переваги та досконалості важливо отримувати визнання не лише в на роботі або навчанні – їй необхідно самозатверджуватись і в інших соціальних групах, у яких вона перебуває.

Література:

1. Козелецкий Ю. Человек многомерный (психологические эссе). Київ : Лыбидь, 1991. 288 с.
2. Фоменко К.І. Губристична мотивація в характеристиці спрямованості особистості. *Наука і освіта* : науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України. Тематичний спецвип. «Когнітивні процеси та творчість». Одеса, 2010. С. 378–381.
3. Ричи Ш., Мартин П. Управление мотивацией : учебное пособие. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 399 с.
4. Мильман В.Э. Метод изучения мотивационной сферы личности. Москва, 1990. С. 23–43.
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла. Природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва : Смысл, 2003. 488 с.

Brahina K. I. Hubristic motivation in the structure of the motivational profile of older adults

This article deals with the problem of hubristic motivation and the motivational structure of the personality profile of older adults. The theoretical analysis of recent studies of these phenomena, the views of scientists such as Sh. Ritchie, P. Martin, V.E. Milman, D.O. Leontiev, Yu. Kozeletsky, K.I. Fomenko was made. It was found that human behavior bases on polymotivation, and the structure of the motivational profile is complex and contains several motives that guide the person. The structure of the motivational profile is a set of the most urgent needs of the individual. The desire for power and self-affirmation in society is a natural and healthy human wish. On the basis of the results of empirical research, statistical processing and interpretation of significant correlations were carried out. For the empirical research we used K.I. Fomenko's questionnaire of hubristic motivation and V.E. Milman's test of "Diagnostics of motivational structure of personality", which allows to analyze motivational and emotional profiles of personality. In the result of the study it was established that there is a significant statistical connection between hubristic motivation and its forms. In addition, a statistically significant relationship between the hubristic motivation and the desire to provide themselves with comfort, hedonistic pleasure and to create an ideal image of high social status. We found the importance of social status for people with a high level of hubristic motivation, as well as the presence of their desire to be recognized in all social groups – both in the workplace and in everyday life. Established the presence of the desire to be useful to people in the workplace and attempt to match their ideal working status. There is a correlation between the desire for excellence and asthenic type of frustration experience, which predetermines the desire for homeostatic comfort, maintaining stability in everyday and working life, as well as the aggressive response of the individual in case of failure and the appearance of frustrators.

Key words: polymotivation, advantage, achieving of excellence, power, self-realisation.